

I

Hóvihar tombol odakint. Mintha dühödt boszorkányok ropnák féktelen táncukat a fehéren derengő téli éjszakában. Az ördög pengeti cimbalmát. Holott csupán az udvaron dermedező öreg almafa fagyott gallyait hasogatja a szél. A kéményben kitartóan bömböl a bezúduló áradat...

Idős Szabó István házának udvarra nyíló pitvarában rettegve nyögött föl az asszony:

– Jaj istenem, oltalmazz minket!

Bosszús férfihang dörmögött vissza:

– Aludj... Hunyd bé a szemed...

Mintha a halvány körvonalakban föltámadó bútorok szólaltak volna meg: a rokkant, kopott kanapé, előtte a háziszótt terítővel letakart asztal s a körülötte hányódó székek...

Későre járt az idő, de a cserepesben még vajúdott a szenes hasábfá, mely a kürtőn át lezúduló áramlás miatt nem bírt fellobbanni. Órák óta sistergett, sírt, füstölgött: csak emésztette magát. A füst csípte az ágyban fekvők szemét. Ezért is csukták be a Mátyásék szobájába – az első házba – nyíló ajtót.

A szél marékkal dobálta a havat az ablaküvegre.

De egyszer csak más zaj is megütötte az ágyban forgolódók fülét. Nem, nem a vihar zörgette az ablak üvegét, emberi kéz kocogtatta meg jó erősen, türelmetlenül. A kiáltást is hallani lehetett:

– Alusznak-e, István bátyám?

Nem aludtak. Le sem hunyták a szemüket ezen a bolond éjszakán. Borzongás szorongatta a szíveket, s mindenféle képzelgések kápráztak a szemek előtt. Szabóné

már szinte látta, hogy odakint a pokolnak milyen rettenetes serege szabadult ki a föld színére. Mindegyre isten nevét emlegette, s buzgón fohászzkodott bűnei bocsánataért.

Az öreg Szabó szótlanul viselte a rettegést. Senki sem láthatta, hogy a nagy hallgatás közepette ő sem hunyta le a szemét, csak tette magát, mintha álom lopakodott volna a pilláira, de közben szaporán pislogott.

De nem jött álom az orvos szemére sem, csak forgolódott a felesége mellett, aki olyan szorosan simult hozzá, mintha kapcsok fonták volna körül a Mátyás nyakát.

Az üveget zörgető férfőköl alig sejthetően rajzolódott ki az ablakszemre. Szabó István jól látta. De csak akkor tartotta föl a fejét a párnáról, mikor már veszélyben forgott az üvegszem. Ahogy az ura megmozdult, Szabóné nyomban megszólalt:

– Ki az?

– Máthé Gergely! – Egy emberi fej sötét árnya vetődött az üvegre, hatalmas kucsában.

Szabó hátraszólt az ágyból kifelé kászálódó feleségének:

– Kérdezd csak még egyszer.

– Hát nem értetted?

– Azt mondtam: kérdezd ismét! – erélyeskedett.

– Sze mondta már: Máthé Gergely, az alszegről.

István bának kedve lett volna könyökével beledöfni a mozgolódó asszony oldalába. Jó erősen, a bordák közé, hogy följajduljon.

A külső hang elárulta, hogy gazdája kissé megnyugodott. Az ablak türelmetlen zörgetése abbamaradt.

– Hát nem alusznak? Na, hála istennek...

– Dehogyan alszunk. Ki tudja lehunyni a szemét ilyen cudar időben?

Mányi nén szaporán dörzsölgette a szemét, s nem jutott eszébe semmi, amit még így az ablakon keresztül megkérdezhetne. De eszénkedő emlékei közt annál elevebben támadt föl az a tavaly tavaszi vasárnap délelőtt, amikor a templomból kifelé rajzva, a cinteremben, a fél falu füle hallatára megpirongatta őt ennek a Máthé Gergelynek a nagynénje. Szigorú arcú, keskeny kékes ajkú idős asszony volt, aki mindig úgy nézett az emberekre, mintha föl akarná döfni őt a szűrős szemével. A

nyilvános pirongatás oka az volt, hogy Szabóné az istentisztelet alatt a Máthék családja elé ült be, s ott imádkozott lehajtott, fekete keszkenős fejjel, abban a sorban, ahol az ő édesanyjának atyafisága szokta volt hallgatni a tiszteletes úr dörgedelmes igéit.

Igaz, Szabóék padja hátrább volt, de hát Mányi nén, amikor az anyja családjának sorában foglalt helyet, csak egykori jussát gyakorolta.

Vagy tán lealacsonyodott volna azzal, hogy Szabó Istvánhoz ment feleségül? És ahhoz sincs már joga, hogy a saját atyafisága közé keveredjék?

Mostanig soha senkinek nem jutott eszébe a szemére hányni!

Hogy a férfiak, az összeférhetetlen örök torzsalkodók, a Máthék meg a Szabók merkelődnek egymásra? Hogy Szabóék melle csak úgy feszül a kárörömtől, mert a bíróválasztáson is az ő akaratuk diadalmaskodott? A Máthék meg olyan gonosz, sunyító szemekkel nézik ő ket, mintha gyilkoló kést rejtegetnének a hátuk mögött? Mit tehet ő minderről? Ő, a tudatlan és a község dolgaiban járatlan aszszony, aki az élet görbe útjain gyámoltalanul forgolódik?

S éppen ő t kellett megalázni a templom portikusa előtt, aki nem oka semminek, s aki úgy szomjúhozza maga körül a békességet, akár a hőségtől repedezett föld a hűsítő esőt!

Mányi nén akkor nagyon elszégyellte magát a falu színe előtt. Azt sem tudta, hová rejtőzzön a reá szegződő szemek keresztüzében...

Nyilván a gonosz szellemek sodorták Máthé Gergelyt az ablakuk alá ezen a boszorkánytáncos éjszakán.

A többiek konokul hallgattak. A fejek némán visszahanyatlottak a hosszúkás formájú csíkos párnákra.

Szinte hallotta a néma figyelmeztetést: aki elsőnek felel a zörgetésre, az hadd folytassa! Aki nem tud lakatot tenni a szájára, s minden neszre hegyezi a fülét, az most keljen föl, öltösn ruhát s lépjen ki a zimankós téli éjszakába.

István bá nagy hirtelen, tüntetőleg még horkolni is kezdett. Fejét behúzta a pokróc alá, ő ne halljon semmit.

– Itthon van-e a doktor úr? – türelmetlenkedett Máthé odakünn.

Hogy az asszony ne válaszolhasson az újabb kérdésre: István bá nagy ravaszul elköhintette magát. Rekedt, asztmás hangok bugyborékolnak elő a melléből. Megfordult, nagyot dobott a testén, a rozoga ágy erősen recsegett hánykolódó súlya alatt.

Zsörtölődött:

– Hallj oda: most bezzeg doktor úrnak titulálja. Mert baj van náluk. Ejisze a menyecskét vette elő a vajúdas?

– Nem is várnak gyermeket – ellenkezett szelíden az asszony.

– Hallgass! Ha nem gyermekszülés, akkor valakinek megfogta a görcs a lábát! Ismerem én ő ket... Máskor meg csak úgy emlegetik, hogy az a Mátyás, a Szabó Pistáié. Hogy omolna rájuk a bús ég, hadd tanulják meg már egyszer, hogy az én fiam: doktor úr!

Feszített benne az apai önérzet.

– Az. Nem holmi vasegyenesítő, mint a Majorosi Károlyé.

Hogy mi minden össze nem kuszálódott a fejében e néhány röpke pillanat alatt! Mit bánta, hogy a másik ott álldogál a szeles udvaron s várja, hogy nyíljon az ablak vagy az ajtó. Korbácsa nyelével kitartóan ütögette a fagyott földet, behallatszott a szabályosan ismétlődő kopogás.

Szabó a jó meleg ágyban kényelmesen nyújtózott, s mondta a magát:

– Az a Majorosi csak géplakatost tudott nevelni a fiából. Akinek nincs miből pénzt facsarni, az ne küldje városra tanulni a gyermekét! Mi lesz ebből a világból, ha már a koldusok gyermekei is mind nadrágot húznak?! Tanulja meg az egész falu, hogy az én fiam nem Mátyáska nekik, hanem doktor úr, a keservit ennek a cudar világnak!

Majorosi Sanyi, a sápadt, beesett arcú fiatalember, amióta fölszabadult az inassorból és olykor hazalátogat a falujába, sokaknak szálka a szemében. Vannak módosabb gazdák, akik egyenesen kitérnek az útjából. A szegénye viszont örömmel parolázik vele, s szívesen megáll szót váltani.

Szabó Pista bá fülébe is eljutott, hogy Sanyi ugyan csak gyáfolja a nagygazdákat, uszít Mártonffy úr ellen,

s csépele a két ügyvédet, Radut meg Deákot. A szegény nép, persze, szívesen hallgatja az ilyen szavakat.

Volt úgy, hogy a csendőrök rámentek Sanyi szüleinek, alighogy egyik látogatása után a fiú kitette lábát a faluból. Házkutatást tartottak, s míg az őrmester úr szét-hányta az egész lakást: Majorosiné rémulten jajveszékelt, a férfi meg szótlánul állt az egyik sarokban, s mondják, még cigarettát is sodort, de végig egy mukkot sem szólt.

Hű, de megbolydult akkoriban a falu! Soha olyan sűrű nem volt a szomszédolás, legfennebb tizennégy nyarán, amikor elrendelték az általános mozgósítást Szerbia ellen.

Előráncigálta a hatóság mindazokat, akik szóba álltak a látogatásra érkezett Majorosi Sanyival. Hulltak a csattanó pofok Sanyi barátainak orcájára; ropogott az oldalborda a puskatus alatt, Covrig Aurél kis házikója olyan volt a csendőrök távozása után, mintha disznók túrták volna föl.

A csendőrök garázdálkodása különféle mendemondákra adott alkalmat. Némelyek nagy titokban arról püsmögtek, hogy Sanyi kirabolt volna valakit városon, s az erőszakkal szerzett holmit a szüleinél rejtette el. Mások Covrig Aurélt gyanúsították Sanyi bűntársaként, s azon csodálkoztak, hogy a talpig becsületesnek látszó, feddhetetlen fiatalember, alig félévvel azután, hogy bekötötte a Vaida Cristina fejét, hogyan adhatta ilyen elvetemült dologra a fejét.

Voltak azonban, akik belekóstoltak már a politikába: átestek néhány parlamenti választás meg községi tanácsválság keresztüzén, s néha újságot is olvastak. Ezek – köztük Szabó Pista bá is – sejtették, hogy holmi politikai fifika rejlik a csendőrség durva föllépése mögött.

Sanyi olyan ügynek a buzgó szolgálatába szegődött, ami joggal bosszantotta az őrmester urat, s nem ok nélkül ingerelte a falubeli módosabb gazdákat...

Az ablak alatt egyre türelmetlenebbül tapodó Máthé Gergely ismét megzörgette az ablaküveget:

- Elaludtak-é, Mányi nén, vagy mi?
- Dehogy aludtunk, fiam. Mi baj, no?

A férfi arca egészen közel hajolt az ablakhoz, próbált bekémlelni a sötétbe:

– Itthon van-é a doktor úr? – sürgette megint.

– Itthon, itthon. De alszik.

István bá elkáromkodta magát, jó hangosan, hogy a künn várakozó is meghallhassa. Aztán erélyesen osztogatta a parancsot szedelőzködő élettársának: a doktor urat nem szabad háborgatni, tilos felkölteni. Ő, az apja nem engedi meg, hogy orvos fia éjszakai nyugalját háborgassák, még ha maga az atyaúristen kopog is éjnek idején az ablakon! Különben is, akit az első kakasszó táján ér utol a hascsikarás, dögölgjön meg! Főleg a Máthék! Hogy is volt pofájuk ilyen idő tájt Szabóék nyakára jönni s háborgatni ő ket?! „Éjszaka aludni kell” – lamentált Szabó Pista bá, olthatatlan tüzzel. Tőle ugyan fújhatják a kását Máthéék! Akár örökre is elszenderedhetnek, a gazemberek!

Felesége, mit sem törődve a dühös morfondírozással, kikászolódott mögüle. A férfi erre befelé fordult: jó tágas lett mellette a hely.

Mányi nén szoknyába bújt, s érezte, hogy lúdbörözik a teste. A derengő ablak úgy nézett rá, mint a szürkehályog borította, vaksi szem. A tapaszos házföldről a hideg fölfelé csúszott a lábán, ellepte a derekát, el a hátát. Az élet-halál mezsgyéjén vajúdó tűz semmi meleget nem árasztott.

Szemét a füst kínozza. Szinte megkönnyebbült, amikor megpattintotta a befagyott, nehezen nyíló ablakot.

– Mi az, Gergely? – húzódott félre a beáramló hideg elől.

– Szánnal jöttem. Erősen sietős – duruzsolt a külső hang.

– Mi történt, te?

– Bátyám a végít járja, halálán van.

Szabóné megijedt, s még jobban vacogott:

– Mit beszélsz, te? Hát azt mi lelhetett ilyen hirtelen?

A fiatal férfi ostorával a csizmája orrát kopogtatta. Feje leszegve, folyton a fehér földet nézte. Bezzeg ő nem fázik. Feje elveszett a nagy kucsmában, s a jó vastag posztóujjasból nem ért ki a nyaka.

– Az ő rmestert fuvarozta hazafelé, akkor történt – duruzsolta Gergely az orra alatt.

– Hát az is mért nem ül otthon ilyen időben?

– Hát mért? Mindig koslat. Éjjel-nappal.
– De ilyen időben! – sápítozta az öregasszony.
– A kocsmában ittak a bíróval.
– Ó, hogy a pokolvar a belüket! – sietett együtt-
érezni Mányi nén.

– Onnét üzent bátyámnak a bíró, hogy fogjon bé
azonnal, mert haza kell fuvarozni az ő rmestert. András
bátyám lovas gazda, mondja a bíró, s még egyszer sem
szállította haza az őrmestert.

– De ilyen időben, te jóisten – ingatta Mányi nén
a fejét.

– Gergelyben forrt a sérelem:

– Az nem is igaz! A bíró hazudik! Bátyám csak ti-
zenegy napja vásárolta a lovakat a vízkereszi vásáron.
De alig érkezett haza, máris üzentek érte, hogy vinni kell
az őrmester urat. Ma éjjel másodszor rótták ki. Hát ez
igazság? – háborgott a lelke mélyén.

Mányi nén egy hosszú életen át megtanulta, hogy nem
tanácsos beleütni az orrát a férfiak dolgába. Különöské-
pen a bíró meg az őrmester fondorlataiba. Tehát nem
mondott véleményt.

– Mit lehetett volna tenni? Bátyám felkelt, s befogta
a lovakat – folytatta a fiatalember. – Tudja keed is,
hogy van az. Ha ellenszegül, akkor másnap kifolyik a
ganélé az utcára. Száz lej büntetés. Ha fellebbez, az már
kétszáz lejbe kerül. Vagy kinő a fű a ház előtti árokból.
Olyan az, hogy ha a bíró vagy az őrmester akarja, akár
télen a nagy hóban is kinő...

Keserű volt minden szava, tele méreggel, méltatlan-
kodással.

– Nem is hívják törvény elé az embert. Csak írják
a jegyzőkönyvet.

– Jaj, fiam, fiam, de hát mi lelte Andrást?

– Hogy mi? A balsors! Az! Elszállította az őrmestert,
s hazafelé hajtva, a Rókás-szakadékba béfarolt a szán!

Mányi néni a kezeit tördelte.

– Hallj oda, te! Ne is mondj ilyeneket!

– Úgy. Azt hiszem, az egyik ló megugrotta magát
s attól...

– De hát mi lelte azt a lovat? Nem lett volna szabad rakoncátlan állatot vásárolnia, fiam. Ejnye-ejnye, milyen nagy baj.

Lassan, részletekben idézték föl a szavak a történetet:

– Lehet, hogy farkast szagolt.

– Farkast? – Mányi nén iszonykodott. – Jaj, ha megtámadta volna!

– Meg nem támadta. De az egyik ló megdöglött.

– Megdöglött? Ó, szent isten! – csapta össze a kezét Mányi nén.

Hogy micsoda szörnyű dolgok történnek!

– Jobban kellett volna vigyázni... – tette hozzá bánkódva.

– Nem lehet ott vigyázni. Az utat betemette a hó, s a szél is szembe fújt. Az egyik ló felhorkant, megugratta magát, s a szán befarolt...

Gergely szűkszavú volt. Bántotta az önérzetét, hogy itt vesztegel a Szabóék ablaka alatt, rimáncodik nekik. Különbén sem tudta egészen tisztán, hogy miként is történt a szerencsétlenség. Két sóvidéki ember lovai poroszkáltak Máthé András nyomában, vesződve a hóviharral. Ők találtak rá s beszéltek el a történetet.

Máthé András eszméletlenül fekszik, s félrebeszél...

Mányi nén képzeletében fölremlt a mély, sziklafalú szakadék. Fel a téli éjszakában kódorgó farkasok vérfa-gyaszító üvöltése.

Rázta, vacogtatta a hideg...

– A sóvidékiek a nagy nyegődözésre s jajgatásra érkeztek oda, aztán kihúzták bátyámat a szakadékból. Orrán, száján még most is folyik a vér. Nem is lesz belőle ember már soha... De a lovon nem lehetett segíteni. Megdöglött.

Az asszony fáradhatatlanul hajtogatta:

– Milyen nagy kár, istenem. Mekkora csapás. Az a ló...

Aztán kissé behajtott az ablakszárnyat, betapogatott a másik szobába, hogy felköltse fiát, az orvost. De a vihar hátracsapta az ablakot, s erős, hideg légáramlás kotort körbe a szobában. A könnyfacsaró füst pillanat alatt elillant, s helyét izomgémberítő hideg foglalta el.

A szél bebújt István bá mellé, s épp a hátát tapogatta. Mire ő indulatosan szólt ki a takaró alól:

– Hát pénzetek vagyon-é, Gergely?

A csizmatalp alatt megroppant a hó.

– Pénzünk? – A fiatal férfi aprót köhintett, s röstelkedve fordította el a fejét.

– Az hát! Pénz! Krisztus koporsóját sem ő rizték ingyen.

– Majd megadjuk – köhécselt zavartan Máthé.

– De én azt kérdeztem, hogy most van-é pénzetek?

– Van törökbúza...

– Az nem pénz.

– Eladjuk. S akkor pénz lesz belőle.

István bá gúnyosan fölnevetett:

– Hallj oda, milyen nagy eszetek van!

Gergely nyelt.

– Akár keetek is eladhatják.

– Vagy az isten! – fortyant föl az ágyban nyújtózkodó vénember. A másik oldalára vetette magát, s a mély csöndben újra megnyikordult a rozoga deszkaalkotmány.

Bölcsködő, kérkedő hangon folytatta:

– Még hogy én vesződjem a kukorica eladásával! Mit képzeltek? Mondom én, okos emberek vagytok. De az én fiamért sem fogadtak el soha egy szem gabonát sem, amikor fizetni kellett a töméntelen sok pénzt a tanulásért. Mindig csak készpénzt! Azt is pontos időre! Nem semmiből lett ő doktor, hallod-é! Tudod, hogy hány hold földem úszott el az iskolára? Drága portéka a tudomány, hékás. Meg kell fizetni.

Nem volt titok a falu előtt, hogy Szabó István bizony olykor áruba bocsátott egy-egy darabka földet. Azelőtt sem vetette fel ő kemét a gazdagság. Földjei szanaszét a határban, a család minden tagja húzta az igát, csorgatta a verejtékét, látástól vakulásig. Hanem aztán, ahogy beütött a gazdasági válság, ugyancsak megiramodtak Szabó Pista bá talpa alól a rögök. Esztendőről esztendőre mind fojtogatóbb lett az élete. Helybeli gazdák és idegen faluból jött ismeretlen érdeklődők adogatták egymásnak a kilincset s alkudoztak az eladásra szánt földekre.

Arról ábrándozott, hogy Mátyás, miután nagy nehezen elvégezte az egyetemet, talán majd keresetével vissza-

állítja a régi rendet, kárpótolja a veszteségért, s meghálálja az ő nagy áldozatkészségét.

Az is igaz viszont, hogy az utóbbi években egy fiyínggel sem bírta segíteni. Nem volt miből, teljesen kimerült...

Az éjszakai látogatónak elveszett a hangja, mintha a tomboló szél belefojtotta volna a szót. Jó darabig hallgatott. A bentiek is láthatták, hogy Gergely gondolatokba gabalyodva meredt maga elé. Szeretett volna hátat fordítani a háznak, átkot szórni rá és továbbállni.

Az első szobában, ahol Szabó Mátyás, a fiatal orvos tanyázott feleségével, mozgolódás támadt: halk hangok, alig észrevehető koppanások. Mányi nén költögette a fiát.

Talán már odébb is állt Gergely – vélte az öreg Szabó, s félkőnyőkre támaszkodva próbált kilesni. A lovak ott vesztegeltek az úton. Csengőjük éles hangját bebesodorta a szél az ablakon.

Hosszú, feszült csend után újra meghallotta a hangját:

– Holnap, legkésőbb estig, megfizetnök. Akár most kimérjük. – Kicsit elakadt, tőprengett magában. – Vagy megfizetjük reggel. Korán reggel, ahogy megébred a falu. Kérünk valahonnan kölcsön.

De Pista bá megmakacsolta magát:

– Akinek nincsen pénze doktorra, vigyázzon, hogy ne zuhanjon bé az árokba! Ügyeljen az egészségére, hogy ne legyen beteg! Ha pedig beteg: dögöljön meg!

Gergely hallott minden szót. Beharapta az ajkát. Keze ökölbe gyűródött, hogy megfenyegesse Szabóék ablakát. Legszívesebben rájuk gyújtotta volna a házat, hogy süljenek meg benne a gonoszágukkal és a doktor fiúkkal együtt.

A bátyja talán eddig már ki is lehelte a lelkét.

– Ki tudná számon tartani, hány hold földbe került a fiam taníttatása? – hánytorgatta tovább az öregember a magáét. – Egyszer itt egy darab, máskor ott egy szalag. Ami pedig megmaradt, ahhoz nem szabad nyúlni. Az a Péteré. Péternek abból kell kifacsarnia a betévő falatját!

Mint aki magában beszél, s úgy sorolja a család gondját-baját, lázadozott a kegyetlen sors ellen. Hangját boszúszúsan fölemelte:

– Aztán már azért is a bíró a hibás, hogy Máthé András befordult az árokba, mi? Ejisze részeg volt, vagy mi az isten! Az hát! A bíró az oka! De csak azért, mert a bíró nem az lett, akit a Máthék akartak! Mert a bíró az én emberem!

Fölpillant a fény a Mátyásék szobájában. Az ablak gyöngé, sárgás négyszöget vetett a hóra. A fény egyszerre úrrá lett az éjszaka zordságán: a kulcslyukon meg az ajtódeszkák résein át kiszűrte a pitvarba is, ahol az öregek hálóvacka volt. Mányi nén, dolga végeztével, jéghideg lábakkal osont vissza.

– Csukd bé az ablakot! – mordult rá a férje.

– Milyen igazi nagy kár, hogy megdőglött az a drága ló – sajnálkozott, az ablak reteszével vesződve. – Milyen a doktor úr, Gergely fiam, ebben a minutumban indul. Csak éppen ruhát szed magára. Várjál még fél perctet.

Dideregve kucorodott előbbi helyére, az ura háta mögé.

– A vén csont istenedet! Olyan hideget hoztál, hogy inkább egy halott mellé feküdnék! Miért költötted föl Mátyást? Mért nem hagyod, hogy aludjék? – tüzelt fojtott indulattal István bá. – Éccaka van, ilyenkor nyugodni kell az embernek! Eltöröm a lábát, ha elmegy azokhoz a rágalmazókhoz! Mi bajuk ismét a bíróval? Nem fér a begyükbe, hogy nem az ő akaratuk érvényesült?

Megfeszített testtel, tolakodó végtagokkal mind bennebb szorította az asszonyt, egész a falig. S még azután is tovább nyomta. A szerencsétlen már alig bírt szuszogni.

– Ne taszíts úgy, hallod-é. A bírót nem rágalmazta senki.

– Nem? Még te is azt mondod? Nekik fogod pártjukat? Tyű, a fehérség keservedet! – s visszafogott erővel lökött egyet rajta.

Mányi nén kénytelen volt leszállni az ágyból, s hagyni a gyűlölet poklában pörkölődő embert, hadd eméssze magát. Fájt az oldala, ahová a durva lökést kapta. A tűz mellé kuporodott, s próbálta fölszítani.

Folyt, egyre folyt Szabóból a keserű szemrehányás:

– Hát nem azt mondta ez a Gergely, vagy mi a fenének hívják (sze jószerivel nem is ismerem), hogy a bíró

küldött a bátyja után? Mi? Vagy te nem hallottad? Érték én a szóból! Ők a bírót okolják a szerencsétlenségért! De miért nem vigyázott jobban az a gazember a lovaira? Miért nem tartotta a gyeplőt, ahogy kell? Minek vásárol lovat az olyan, aki még a gyeplő szarát sem tudja fogni? Mi? Az ócsárló szavak áradata mintha csak azért szakadt volna meg egy pillanatra, hogy Szabó István erőt gyűjtson a következőkhöz. Forgatta magában a gyűlöletét.

– Vagy azt kívánnák, hogy a bíró szállítsa haza éjnek idején az ő rmezt? Majd elhúzatom én a Máthé András nótáját! Tőlem ő nem szabadul!

Lamentált, forralta a bosszút, recsegett a hangja. Ő bezzeg nem fázott; inkább egyre égetőbb forróság áradt szét a testében. A harag ráfeküdt a mellére, nehezen lélegzett, s olykor köhögés szakadt föl belőle...

Hej, mennyit hallotta napestig Mányi nén a Máthék gyalázását! Ezzel kelt, és ezzel feküdt. Ha az ura álmában beszélt, akkor is Máthé András nevét hallotta elrebenni a bajusza alól. Mint valami sötét rém: életének minden perce fölött a Máthék lebegtek.

Hanem a bíró rágalmazását sehogy sem tudta megérteni. Pedig ő is hallott minden szót, amit az odakünn várakozó Máthé Gergely kiejtett. Rettenetes, hogy ez az ő ura mindenbe beleköt!

– Szegénynek milyen nagy kár, hogy megdöglött a lova! – hajtogatta félhangosan, ő is az élettelen szobának beszélve. – Mikor tud majd másikat vásárolni? S miből? Mert ne higgye senki, hogy Máthének fenéig tejfel. Két darab földjét nem tavaly csúsztatta el a bank?...

*

Jolánka teste is megmozdult lustán, félálomban, amikor Mátyás nagy óvatosan, nehogy megzavarja a felesége álmát, kibújt mellőle. S amikor felvillant a lámpa és a fény eláradt a házban, a fiatal asszonyka gyermekes csodálkozással fölnyitotta zöldes, álmos szemét. Úgy nézett szét maga körül, mintha nem tudná, hol van. Homloka finom ráncokba rándult, arca duzzogóra fanyalodott.

– Mit csinálsz, Mátyás?

– Mennem kell...

Az asszonyka szeméből már el is röpött az álom. Felült, a paplant magasra a mellére húzta, gyors mozdulattal megigazítva vállán a rózsaszín hálóing pántját.

- Hová? – hunyorgott a fénytől.
- Beteghez. – Mátyás vacogott.
- Ilyen késő éjszaka?
- Most hívnak...
- Tudtommal nincs olyan nehéz beteg a faluban.
- Valami szerencsétlenség...

Jolánka egyre hunyorgott. Gyanakvás és rosszallás árnyai kergették egymást szemének kékeszölden vibráló tükrén.

- És nem érkezik el reggel?
- Nem. Most hívnak.
- De hát mi történt?
- Máthé Andrással valami...
- Ki az a Máthé András, hogy neked ilyen későn, ebben a hidegben...
- Hát nem ismered? Családunk esküdt ellensége.
- Ja! Már tudom. Feküdj vissza, s ne menj.

Sem a családok viszálykodása, sem Máthé András személye nem érdekelte túlságosan Jolánkát. Róla lepergett az apósa napestig tartó morfondírozása; unta és földhözragadt kicsinyességnek tartotta, oda sem figyelt, amikor Máthééről sisteregtek a mondatok.

– Nem tehetem meg – dugta be fél lábát a nadrágba az orvos. – A kötelesség mindenkivel szemben kötelesség.

– De ha nem akarsz, nem muszáj menned. Hívják inkább a körorvost!

- Hogy képzelszilyent?
- S mi történt?
- Belezuhant egy szakadékba. Állítólag.
- Meghalt?
- Még él. Bár lehet, hogy nem is olyan veszélyes.

Jolánka békétlenkedett, ellentmondott mindenre:

- A körorvos kötelessége.
- Ezen most ne vitatkozzunk.
- Bezzeg, ha baj van, szaladnak hozzád!
- Ezek azok a Máthék, akik a fő akadályai az egészségügyi szervezetnek! Most legalább leszerellem őket...

Jolánka kedvetlenül biggyesztette el az ajkát. Semmi-képp nem akart megbarátkozni a férje tervével, hogy az megszervezze a falut. Kitől egy véka búzát, kitől kukoricát – „akár a határpásztorok vagy a kanász” – az öreg Pista bá szavaival élve –, s ezért aztán az egész falu rendelkezésére áll. Persze, a legszegényebbeknek teljesen ingyen, azok semmit sem fizetnének...

„Ostoba idealista vagy! – fizette ki tervezgetéseieért a felesége. – Bolond álmodozó!...” Az apja meg vérmes reményeinek romjain sóhajtozva, egyre csak azt hajto-gatta, hogy ezért ugyan kár volt kidobni a rengeteg pénzt!

– Lehet, hogy nem is olyan veszélyes! De hát az egyszerű ember könnyen megijed és kétségbeesik a vér-től – magyarázta Mátyás, amint kis táskájába holmi mű-szereket hajigált. – Egy bizonyos, bármi történt is Máthéval, a kezelésért nem fogadok el ellenszolgáltatást.

Az asszonyka arca keserű-gúnyos kifejezést öltött:

– Úgy? Hiszen megélünk mi a levegőből...

Mátyás izgatottan elmosolyodott:

– Ha sikerül kibékítenem a vén pogányt, az minden-nél többet ér!

– Várhat reggelig! Addig nem pusztul el, ha az árokba nem veszett oda!

Jolánka szeméhez hűtlen lett az álom, utolsó mara-déka is elrebbent. Hangja követelőző lett:

– Feküdj vissza. Fázom. Hideg van – s borzongva igazgatta maga köré a paplant. Merőn, igézve függesz-tette tekintetét a férjére.

– Mennem kell. Kötelességem.

– De félek is, Mátyás – emelte föl a hangját.

Parancsolni szeretett volna, mint egy makacs gyermek, csakazértis, mintha hatalmát akarta volna kipróbálni a férfi fölött. S épp ez volt a baj: az orvos megérezte a láthatatlan zablát s a gyepőlőszárat a felesége kezében.

Hallgatott.

Az asszony, bár sejtette, hogy akaratoskodásával fel-tüzeli a férje ellenállását, már nem bírt ura lenni indu-latának. Szeme ellenségesen villant, ajka megrándult:

– Nem tudod megérteni, hogy félek? Félek, és fázom! Képes volnál itthagyni egyedül! Nem akarom nélküled eltölteni az éjszakát!

Mátyás szorosan összezárta a száját, nehogy vitába kezdjen a feleségével.

A nagykabátját próbálta magára ráncigálni.

Látszólagos közönye fölizgatta Jolánkát, szemét előntötte a harmat, hogy körvonal nélküli sárga foltta mázolódott előtte a lámpa fénye, s köd lepte el a gyéren sorakozó bútorokat.

Öklei belekapaszkodtak a párna csücskébe, szorongatták, gyúrták, kínozták, majd eszeveszett kétségbeeséssel tépni kezdte a haját, mialatt a melle gyorsan, szabálytalanul pihegett.

– Nem engedem, hogy elmenj! Érted? Nem hagyom!

Mátyás érezte, ha most levetné a nagykabátját, s egyetlen mozdulattal jelét adná engedékenységének, Jolánka megnyugodna, talán hamarosan el is szenderedne, ő pedig nyugodtan kionszhatna a házból...

De odakint már türelmetlenül várta Gergely, aki fél szemmel mindegyre a világos ablak felé pislogott, s leste, hogy nyíljon az ajtó.

Nem, most erősnek kell lennie! Talán ez az a pillanat, ami sok mindent eldönt az életében. Most kell legyőznie az asszony ellenállását, vagy különben ő kerekedik föléje, s akkor vége... vége mindennek... A terveknek... elképzeléseknek...

Kissé szétvetett lábakkal állt az indulatoskodó asszony előtt, aki hevesen hadonászott vékony, fehér karjával; tehetetlenül vergődött, és már-már sikoltozásban tört ki:

– Nem vagyok hajlandó föláldozni magam a te ostoba rögeszmédért! Azért a hülye egészségügyi bagázsért! Örület! Mindenki annak tartja!

Mátyás arcán megfeszültek az izmok, beléjük dermedt minden mozdulat; állt, és hallgatott. Ha így látja valaki, azt hihette volna, hogy töpreng és habozik. Valójában az agya bénult meg, nem bírt gondolkozni. Öntudatlanul tépte le kezéről a kesztyűt, közelebb lépett az ágyhoz, talán azzal a szándékkal, hogy lehajol és békítőleg megcsókolja az asszonyt. Gyöngéden megfogta a viaskodó kezeket, de mihelyt érezte, hogy azok görcsösen az ujjaiába kapaszkodnak, hirtelen mintha nyársat nyelt volna, hiába próbált lehajolni, a dereka nem engedte. Állt, és átható, kifejezés nélküli tekintettel nézte az asszonyt; üresnek

érezte a koponyáját, a végtelen közöny hullámai temették el.

Megbánta a közeledést, s szeretne volna elhúzni a kezét, amelybe fuldokló módjára kapaszkodott a másik.

Máris belefáradt, idegei kezdték fölmondani a szolgálatot.

Sötéten, szájalom nélkül meredt az ágyban vergődő asszonyra. Önkéntelenül megcsóválta a fejét:

– No, ne sírj. Tudhatod, hogy mennem kell. Ha te nem érted meg...

És megsimogatta a könnyben ázó arcot. De hogy megcsókolja – ahhoz nem érzett magában elég erőt.

– Ne sírj, Jolánka, semmi értelme. Nyugodj meg, és próbálj megérteni engem – darálta a megszokott vigasztavakat, az üresen, meggyőződés nélkül kongó mondatokat, míg végül óvatosan, mintegy menekülve, elvonta tőle a kezét.

Mire újabb vihar süvöltött fel:

– Az enyém vagy! Egyedül az enyém! S nem ezeké a gonosz parasztoké!

– Nono... Nono...

– Mért nem akarod, hogy városra költözzünk? Mátyás már alig tudta visszatartani a dühét:

– Megint kezded? – szólt rá erélyesebben.

– Nem tudlak megérteni! Ott nem lennének anyagi gondjaink!

– Mindig csak ezt darálsz, mintha...

– De én úgy akarom! Tudd meg, úgy akarom!

A férfi csüggedten legyintett, mint aki belátta, hogy céltalan minden további erőlködés. Olyan szenvedéllyel és konoksággal került szembe, amelyről leperregnek az érvek.

Mikor a lámpa felé fordult, hogy eloltsa, Jolánkából hisztérikus zokogás robbant ki. Úgy feküdt az ágyon, összekoncsorodva, fejét a párna alá rejtve, mint az ájult.

– Ne légy gyermek. Térj észhez – ismételte az orvos. Borzalmasan unta már a felesége csökönységét, zajos, színpadi jelenetnek is beillő kitöréseit. Hiszen ha nem volna lekötözve neki!...

A vékony ajtón át minden hangosabb szó kihallatszott, s az öreg Szabó alig bírta türtőztetni magát, hogy

bele ne avatkozzék az első házban sistergő vitába. S bár ő maga már régen számított arra, hogy orvos fia a faluban eressen gyökeret – ezzel is öregbítve Szabó István tekintélyét –, mégis habozás nélkül az asszonyka pártjára állt. Most kell megmutatni Máthééknak, hogy nem akármilyen család az övé! Itt a visszafizetés alkalma! Most kell bosszút állni a sok rágalomért, gyalázkodásért.

Míg benn a fiatalok közt a szóváltás zajlott, néhányszor jó hangosat köhintett, ezzel adva tanújelét menyének teljes együttérzéséről, mintegy Mátyás ellen bátorítva, hogy ne engedje elmenni ilyen késő, zimankós éjszakán. A köhintések azonban nem jutottak el a széles ágyig, így hát az öreg újabb kísérletet tett, amikor odabent a lámpa hirtelen kilobbant, s a kulcslyukon átszűrő fénydárda is egyszerre behullt a sötétbe. A pitvarban, ahol a szülei virrasztottak megzavart álmuk fölött, Mátyás tapogatózva keresgélte a föbelijét.

– Ejjsze menni akarsz? – kérdezte rosszálló hangon az apja.

Bármerre lépett, minden szó: egy-egy élesen elébe meredő kő. Óvatosan kerülgette, hogy beléjük ne botoljon. Ismerte jól a viszonyulásukat, a szerteágazó s az emberek és családok életét láthatatlan szálakkal beszövő hálót, s azt is tudta, hogy mit gondol az apja ebben a pillanatban. A Máthéék ellen fenekedő féktelen gyűlölet nem sugalmazhatott egyebet, mint hogy mindenáron odahaza tartsa a fiát.

Nem válaszolt a sötétből feléje szűrő provokatív kérdésre.

Azért tépte ki magát Jolánka nyűgéből, hogy most az apja szorítsa présbe? Lám, még sehol semmi azzal az ezerszer eltervelt egészségügyi szervezettel, de a felesége máris több akadályt gördít elébe kicsinyeskedéseivel, mint a falu minden akadékoskodója együtt!

István bá rekedt köhögéssel riasztotta a csendet.

– Máthének nincs pénze. Én pedig téged pénzért taníttattalak. Készpénzért!

A kucsmája végre előkerült, ott bukkant rá az egyik széken, ahová még az este tette. Soha nem nyúltak semmihez a házban, ami az övé vagy a feleségéé volt; nagy

becsben állt minden ruhadarabjuk. Különösen az anyja előtt, aki még érinteni is alig mert a dolgaikat.

Szabó István a fia makacs hallgatására felforrt, dobott egyet magán az ágyban, s szinte kiabált:

– Megsiketültél vagy a szád bénult meg, te?

– Csendesebben, apám! Fölveri az egész házat – dör-mögte Mátyás.

– Hát mégis elmész? Te...

– El.

– Fizetség nélkül. Egy fityingjük sincs. Mérget vennék rá, egy banit sem kapsz tőlük! Olyan népség az, hogy csak ígéri, de nem fizet. Ismerem én őket...

Előbb csak kemény és határozott volt a hangja, míg az eladogatott földjeire gondolt, de bent, a mellében, egyre magasabbra csapott a tűz. Végül kerekén kimondta:

– Ha béteszed a lábad azokhoz a méregkeverőkhöz, holnap már költözhetsz is az apád házába! Dögöljön meg, ha békfordult az árokba! Az ő baja! De hozzám ne forduljon segítségért olyan, aki a bírót rágalmazza! Bezzeg Sárosi kellett volna! A nagyhasú! Alig négy esztendeje tette bé a lábát a faluba, máris összevásárolt egy csomó földet. Vajon kit rabolt ki? Mert olyan ember, aki becsületese munkával keresi a kenyerét, manapság földet vásárolni nem tud! Azért ez a mitugralsz Máthé András nem őt akarta volna bírónak? Mert másnak nincs szava! Csak hogy ne Balázs Jóska legyen!

A bíróválasztás fölött régóta napirendre tért a falu. A fölkkavart szenvedélyek is szépen visszatértek a medrükbe: az élet csöndesen folydogált tovább. Talán Szabó Pista bá háza volt az egyetlen, ahol a falak nem nyughattak a lélek föl-fölviharzó örvénylésében...

Szavai már csak messziről, erejüket veszve úsztak Mátyás után, aki kilépett a csípős hidegbe. Nyomban könnyet facsart szeméből a kinti szél, arcába vágott, és beleharapott a nagykabátja szárnyába.

Nem telt bele egy perc, s a lódobogást és az ütemes csengettyűszót elnyelte a téli éjszaka csöndje.

A falu halálos álomba dermedt.

Sehol egy fény, sehol egy moccanás. A hó kékesfehéren takarta be a tájat, a szél olykor beletúrt a világra

terülő vastag dunyhába, s magasra dobta, megkavarta a fehér pilléket, mintha tollat szórna.

Cudar idő volt. Ilyenkor a kutyát se szívesen kergeti ki az ember a házból...

Apró jégzemecskék kavarogtak a levegőben, s élesen beleszúrtak az orvos arcába. A szán repült, a két ló eleven sárkányként száguldott. Mátyás és Gergely olykor egymáshoz ütődtek, amint egy-egy jéggöröngyön megfartolt és átbillent a jármű. A jégre vasalt lovak patkója alól jéggöröngyök szakadtak föl, s marékkal csapódtak hátra az arcukba, szemükbe.

Gergely oldalt fordult, félig háttal a szembevágó szélnek. Fejét behúzta daróc bekecse fekete prémgallérjába; sziszegve káromkodott, s mindegyre megcserélte kezét a gyeplő szárán.

– Ha nem fogja keményen az ember, a világból is kifutnának – mondta félszájjal, a lovas ember kikívánckozó büszkeségével.

Mátyás is beburkolózott nagykabátja feltűrt gallérjába, csak a homloka maradt védtelen meg az arca éle. Oda sem figyelt a hangra, elmerült a gondolataiba.

Úgy ült Gergely mellett, mint egy megkunkorodott, fekete kérdőjel.

Hatalmas súly nehezedett a mellére: a százszor elűzött és százszor visszatérő kérdés nyugtalanította: vajon valóban szereti-e ő Jolánkát? Lesz kitartása leélni vele egy egész életet? Sivár és kilátástalan élet az övé, és semmi reménye, hogy változtatni tudjon rajta. Ez a házasság felőrli az idegeit, előbb-utóbb kétségbeesésbe kergeti. Ilyen körülmények közt nem csoda, hogy meddő tétlenségre van kárhoytatva; cserbenhagyja a munkakedve, értelmüket veszti a céljai...

A nekivadult hóvihar időnként porkahavat szórt a házak tetőzetéről. Fel-felsírtak a kerti fák meztelen ágai; kegyetlen korbácsokat suhogtatott az éjszakában egy láthatatlan kéz.

Egyszerre olyan szilaj szélroham kapta szembe ő ket, hogy a lovak helyben megálltak.

– Hű, a keservit! – kapott észbe Gergely. Rántott egyet a gyeplőn, de az állatok nem mozdultak.

Mátyás kénytelen volt behunyni a szemét, úgy érezte, hogy lelkének két csillogó lámpását jeges hullámaival oltogatja a ráfröcskölő áradat. Kabátja szárnyát erősen megragadta, s próbálta még jobban maga köré csavarni, szinte beléje veszve.

Pokoli éjszaka volt.

*

Az öreg Szabó sehogy se tudta visszakapni a nyugalomát. Keménynek találta teste alatt a szalmával töltött surgyét, nem lelte helyét, forgolódott, s folyton úgy érezte, hogy seregnyi hangya futkorászik a bőrén, le-fel, keresztül-kasul.

Nem bírt megbékélni a gondolattal, hogy minden tilalma ellenére mégiscsak elment a fia, az ő halálos ellenségét megorvosolni. Fulladozva recsegte a mérges szavakat, folytonos nekigerjedéssel a lelkében, hogy nem tud ő már igazán parancsolni, íme, szertefoszlott hatalma a család fölött. Megöregedett; gyermekei a nyakára nőttek, mennek a fejük után, nem fog rajtuk az atyai szó.

S ahogy tudatossá érlelődött lelkében a családfői hatalom csorbulása, sebzett állat módjára ordított föl:

– A Máthék! Kutyák azok, nem emberek! Veszett kutyák! Szecs-kába aprítom, aki paktálni merészel velük a családomból!

Gyöngé, alig hallható szavak duruzsoltak választ a cse-repes felől:

– Nyugodj már meg...

A nyugtató szó csak a gerjedelmet lobbantotta lán-golóbbra :

– Nem! Tudd meg, hogy nem nyugszom! Ki mázolta bé a kapum kilincset azzal a disznósággal az utolsó bíró-választáskor? Ki?

Felesége gyöngén, erőtlően szállt vitába vele:

– Minden rosszat az eszedben tartasz. S minden jót elfelejtesz...

– Hát a tanítót miért ültették föl ellenem a kepe-fával? Ki híresztelte el a faluban, hogy én makacsoltam meg magam s nem akarom hat öltre emelni a fakepét? Hát emeljék! Emeljék, akár a magasságos istenig, hogy szakadna rájuk az ég! Tőlem emelhetik, én nem szólok

belé! Minek szerezzek ellenséget magamnak? A mester már úgylis vénember, nem sokáig tüzeli azt a fát, mind emelhetik! Vagy a sírgödörében is tüzet akar rakatni magának?

A mondatok rövid szünetében azon elmélkedett magában, hogy mit lehetne még felhozni Máthéék ellen. Keresgélt, kutatott a falu életében, e sűrű hálóban, a tovatűnt múlt és a zavaros jelen dolgai között. Majd ismét a fiát kezdte ócsárolni:

– Hogy az én tulajdon édesfiam segítsen rajtok! Nem tűröm! Megmutatom, hogy ebbe a házba bé nem teszi többé a lábát! Tőlem az úristent is lekönyörögheti az égből, nem kegyelmezek! Nincs irgalom a számára! Le is út, fel is út, versenyt a széllel! Én mondom, én: Szabó István! Márpedig amit én kimondok, az szent!

Mányi nén két duzzadt bokájú lábát fölhúzta a szoknyája alá, s a cserepes langyos kövén melengette. Férje szavait meg se hallotta, csak ritkán neszent föl a neki-szilajult kiabálásra. Gondolatai messzire kalandoztak, s bejárták az elmúlt napok zezugos útvesztőit, elácsorogtak az élet hajdani történeteinek közt, földidéztek a nehéz asszonyi sorsot, osztályrészét a mindig dühösködő Szabó István mellett.

Nehéz természetű vénember. Ilyen is volt mindig: féktelen, csökönös, sohasem ismert határt.

Neki pedig, az ő szerencsétlen sorsának csak az jutott, hogy mindig csillapítsa, szelíd szavakkal oltogassa az ura vérében tomboló haragot.

Gyöngéden meg-megdörzsölgette a mellét, ahol az a durva lökés érte. Száraz szemekkel meredt a semmibe, s mindig csak ezt hajtogatta, maga elé beszélve:

– Hallgass, te. Hallgass immár. Gondold meg, mit mívelsz!

A férfi hirtelen felpattant az ágyban:

– Mit? Még hogy én hallgassak? Én tegyek lakatot a számra? Nézzek el neki mindent? Hát ki parancsol ennél a háznál? Ki költötte reá a töméntelen sok pénzt, ha nem én? – döngette öklével a mellét. – Azok a földek! Ej, ha megvolnának! A java! A legjava!

Mányi nén még kisebbre kucorodott a cserepes szélén, alakja kicsi gomolyaggá zsugorodott.

Sejtelmes fények és elmosódó árnyak kergetőztek a pitvarban, míg odakint szakadatlanul dudált és vijjogott a szél.

A hátsó szobába szolgáló ajtó nyitva volt. Péter aludt benne a feleségével. Mányi nén csak épp odapillantott, s észrevette, hogy a fiatalok egymásnak hátat fordítva fekszenek. Kívül az ágy szélén a férfi, Mátyás öccse, fejét beletemetve a párnába s bal kezét az arca alá gyűrve; belül meglapulva a menyecske, akiből semmi sem látszik, csupán a pokrócot megemelő csípője árulja el a jelenlétét.

Vajon csakugyan alusznak, hogy mostanig még a lélegzésüket sem lehetett hallani? Vagy tettetik magukat? Hihetetlen, hogy az erőteljes ablakkocogtatásra meg a hangos zsörtölődésre föl ne ébredtek volna.

A keményen becsapódó légáramlás újabb füsttömeget hajtott vissza a pitvarba. Mányi nén testét borzongás járta át, hidegen áramlott végig benne a félelem. Úgy érezte, karja-lába megbénul s nyilallás hasogatja a végtagjait. Felnyögött.

– Én istenem, oltalmazz – rebegte az örök fohász-kodást.

Nyomban föl is szedelőzködött, vette a kampós piszkavasat, és buzgón varizsálta az ájult tüzet. Sírt a keresztbe rakott hosszú fahasáb, nyirkos volt, mert Szabó István ezzel is spórolt, csak a tűzifa revesét hagyta itthon, a javát városra fuvarozta a hetipiacra.

Később az öregasszony nekibátorodott, s próbálta szavakba önteni mindenféle kalandozó gondolatait:

– Hátha Jolánka is hánytorgatni kezdené? Ahhoz mit szólnál?

Pista bá kihívásnak vette. Már tolult is fejébe az indulat:

– Mit hogy hánytorgatna? Ugyan mit?

– Mit? Hát hogy ő mennyit költött az urára.

Felbőszítette az emlékeztetés, Mányi nén mondatai rácsaptak az István bá szívére. A valóság az, hogy bizony ő, amióta Mátyás végigtaposta az egyetem harmadik esztendejét, egy banit sem küldött neki. Épp akkor kezdődött a sok baj a gazdasággal, rendült meg a talaj Szabóék alatt. A gazda még uzsorakamatot is fizetett egy

fakereskedőnek, hogy pénzt kapjon kölcsön, és törleszteni tudja a bankokban felgyűlt, egyre szorongatóbb adósságait. Egyik lyukat kétezer lejjel, a másikat ötszázzal, a harmadikat háromezerrel kellett betömní. Úgy érezte, hogy életén megszakadt a gát, hol itt, hol ott tör át a réseken az áradás, és csaknem elnyelte ő t a családjával együtt. Akkor kezdte eladogatni azokat a bizonyos földszalagokat, amelyekre a napnak minden órájában oly keserves sóhajtozásokkal gondol vissza. S ráadásul, hogy teljes legyen a veszedelmek fenyegetése, épp akkoriban esett le a gabona ára, s a hízott sertések ingyen sem kellettek a fölvasárlóknak.

Mátyás élelem nélkül maradt az idegen városban, s a házbérével is már harmadik hónapja tartozott. De hiába írogatta haza a kétségbeesett leveleket...

– Jolánka? – hördült Pista bá hosszú szünet után az asszonyra. – Úgy kell neki! Miért vásott a foga Szabó István doktor fiára. – Úgy kell neki, ha szemet vetett rá!

Aztán valamivel csöndesebben folytatta:

– De mi lett volna, ha addig nem költöttem volna én a fiúra? A végén, akkor már könnyű volt. Tudta ő is, hogy mikor kell kivetni a hálót a legényre. Az a két-három esztendő, ami még hátra volt, az már semmi volt ahhoz képest, amit én költöttem...

Kis szünet.

– Tudta ő, meg a szülei is. Hol kapott volna az a mészáros olyan tanult doktort a leányának, mint a mi Mátyásunk? Tudod te, hogy miféle ember egy mészáros? Ismerem én ő ket. Elég bajom volt velük régebben a vásárokon. Az nem tekint sem istent, sem embert! Úgy csapja bé a szegény falusit, ahogy tudja.

Általában az öregnek lesújtó véleménye volt a városi fölvasárlókról. Rossz pillanataiban úgy emlékezett vissza rájuk, mint akik a vagyonára törtek, s épp ő t szemelték ki, hogy széttépjék a földjét, sárba tapossák szerencsétlen életét. De más ellenszenv is éledezett benne a mészárosok életrevaló, sok pénzü kasztja iránt: szívből sajnálta a maga nevelte borjakat és tinókat. Ezt ő soha meg nem bocsátja a mészárosoknak!

Méltatlankodva kérdezte, inkább magától, mint a feleségétől:

– Hát csak egy mézáros leányát érdemli az én fiam? Azért tanult annyi esztendőn át? Azért lett doktor belőle?

Ó, hányszor hallotta Mányi nén ennek az értelmetlen, ostoba gögnek a sistergését! Mert az ő ura előtt senki sem volt ember. A papot meg a tanítót is cselédjének nézte. Fölényesen, megvetéssel nyilatkozott róluk, mert képét fizetett nekik, ő tartotta el őket. A paraszti sorból a szegényét koldusnak, munkakerülőnek, tekergőnek, széllelbéleltnek titulálta, a módosabbját pedig harácsolónak, spekulánsnak, vérszívónak...

Ezen az éjszakán gáttalanul buzogott belőle a gyűlölet minden iránt. Gyúrte feje alatt a csíkos párnát, izgett–mozgott, nyugtalan volt, nem lelte helyét, s épp kapóra jött a Gergely zörgetése. Ürügyet talált, hogy belekössön a fiába.

– Ha már doktor valaki, éljen meg a maga kenyérére! Ne az én nyakamon élősködjön! Takarodjon a házamból! Hogy én etessem, tömjem s kövérré hizlaljam azt, aki egy követ fúj az esküdt ellenségemmel? Álnok kigyó!

Összevissza szökdécseltek a gondolatai. A következő pillanatban ismét Máthéba akadt bele:

– Ki hajtotta bé a disznómat az ő szszel, Szentmihály napja utáni kedden? – Nem, azt a napot sem felejtí el soha! Úgy él benne, mintha tüzes hegyű bélyegzővel süttötték volna a szívére! – Máthé András! Úgy tudd meg, hogy az állatok nem is voltak az ő kukoricásában! – Igen, az első hóharmatok megcsípték már a törökbúzáat. Az elsársárgult levelek sűrű erdeje zizegett mindenfelé. Egyesek már hozzá is kezdtek a kukoricatöréshez, emlékezett Pista bá, ó, jól emlékszik ő nagyon, sohasem felejtí azt el! – Az úton leste meg a disznókat – folytatta. – S behajtotta, hadd fizessenek! A gonosz, elvetemült lélek! S csak azért, mert nem az ő kedvére választott bírót a falu! Hát mért nem küldött ezen az éjszakán Sárosi Jóskához segítségért? Az anyja búját neki!

Beletüzelte magát, s teleszájjal egyre hangosabban beszélt a süket éjszakának, Mányi nén néha csillapítani próbálta:

– Hallgass már, te. Jolánka is meghallja, hogy ócsárolod.

– Hát hallja! Bánom is én! – kiáltotta.
– Ejnye, ejnye, hogy nincsen nyugalma senkitől.
– Mit törődöm én annak a véres kötényű mészárosnak a leányával? Nekem ne ágáljon, mert rákoppintok az orrára! Ő is repül a házamból a doktorjával együtt! Kígyót nem melengetek a mellemen, azt a keresztre feszített Krisztusát! Éljen meg, aki doktor, s ne pusztítsa az apja kenyerét. Eleget költöttem rá!

Fulladás környékezte. Nehezen, vontatottan szedte a levegőt. Nem zavarta semmi egyéb a csöndet, csak a tűzre fektetett fahasáb keserves sírása.

Péterék meg sem mukkantak. Mint két élettelen test nyúltak el egymás mellett.

A család ismerte a vénember háborgásának ellenszerét. Hagyni kellett, hadd mondja a magáét, fújja ki az indulatát, aztán majd elhallgat.

Nyügös, vitatkozó és perlekedő embernek ismerte a falu Szabó Istvánt. Egész élete, gyermekkorától öreg napjaiig, keserves, nehéz munkában őrlődött fel. Szakadatlan küzdelemben a rossz földekkel, amelyek tagosításkor jutottak neki a nagygazdák fondorkodásai következtében. A folytonos gyűjtési szenvedély morzsolta fel, aminek végül is az lett az eredménye, hogy öregkorára, amikor már ereje is lazulni kezdett, el kellett adogatnia az apai örökségből.

Úgy érezte, hogy gonoszul megcsúfolta őt az élet. Hogy céltalan és meddő minden küzdelem, minden törekedés, ádáz kapaszkodás. Lám, hiába nevelt orvost az egyik fiából, a nagyobbikból, végül is ideszorult a családi fészekbe. Hát érdemes volt ezért annyit tanulni s olyan mérhetetlen sok pénzt költeni az iskolákra?

Mányi nén keskeny kék ajkán is elhervadt a szó. Már csillapítani sem igyekezett az urát; ez volt a legjobb módszer. A férfi elunta az önmagával folytatott vitát, s mind gyérebben pattantak le szájáról a gyilkos mondatok. Csak állandó köhécselése hallatszott néha, szabályos időközökben.

Tüdőlövést kapott a háborúban, fent valahol Galíciában. Hiába hordozták kórházból kórházra, mellében, különösen ha változni készült az idő, mindig föléledt a fájdalmas sajtás. Köhögési rohamai újabban gyakoribbak és

erősebbek lettek, ha meg nagyon elkínozta a fuldoklás: kidülledt a szeme, s merev kék görcs bénította meg az arcát.

Az éjszakai izgalom és a sok vitatkozás végül is ki-merítette. Fáradtan nyújtózott el, s karját ernyedten fektette végig a pokrócon. Hamarosan elszenderült, hogy aztán riadtan rettenjen föl, mikor valaki szólongatni kezdte egész közlelről. Fehér, elmosódó, ködszerű tüneményt sejtett meg a feje közelében.

– Ki vagy, hé? – nyögte meglepetten.

– Én vagyok... Jolánka... – suttogta a fehér alak.

De Pista bá még mindig nem volt biztos benne, hogy ébren van-e vagy álmot lát. Megdörzsölte a szemét, felült.

– Úgy... Jolánka... Nana... – S jóleső megkönynyebbülés ernyedt szét a testében.

Az asszonyka dideregve panaszkolta:

– Nagyon hideg van a szobában. Nem bírok aludni. Fázom.

Az öregben egy pillanatra föllángolt a zúgolódás, de azon nyomban ki is hunyt. Nem szólt, nem kezdte újból a szitkozódást.

Átkiáltott a fiatalokhoz, a néma szobába:

– Hé, Péter! Alszol? Ébredj, te isten barma!

Választ nem kapott. De egy test mocorgott, s az ágy deszkája keservesen megnyikordult. Tudta ő, hogy ébren vannak. Már is osztogatta a parancsot, rendelkezett:

– Tisztuljatok bé az elsőházba a feleségeddel, mert Jolánka fázik. Adjátok át neki a helyeteket. Ti ott nyújtóztok a jó melegben, míg a másikat megveszi az isten hidege. Igazság ez?

Hogy mi az igazság, annak csak ő maga lehetett volna a megmondhatója, de ő nem árulta el. Tény, hogy a hátsó házban ugyancsak be kellett göngyölözni a pokrócba. Egyedül István bá nem fázott. Neki mindig melege volt. Szüntelen hevítette az indulat s forrt a vére, ha volt oka rá, ha nem.

Elsőnek Péter szedte össze magát. Lelépett az ágyról, ásított, s csombolygott az asztal körül, nehezen lelte meg az utat az ajtóhoz. Felesége zúgolódás nélkül követte. Alakjuk sejtelmesen imbolygott át a pitvaron, s Péter

kitartóan szorongatta a gagya korcából csavart bogot a hasa fölött. Felesége pedig a pendelyét tartotta fél kézzel.

A koromszagot magukba szívták a hólyagos falak. Az áramlás is egyre szorgoskodott, gyúrta vissza a füstöt; csípte Jolánka torkát. Gyorsan bebújt Péterék helyére, az emberi és állati testek savanykás izzadságszagával átítított pokróc alá.

Szörnyű szag volt ez neki. Fordult mindenfelé, hogy ne érezze. De a szag körülengte, beburkolta, ránehezedett a mellére. Fejét mélyen belefúrta a párnába. A párnából azonban egy másik szag csapta meg: valamiféle furcsa kenőcsnek meg nem határozható büze. Átható és édeskésen émelyítő. Persze a sógorasszonynak, Zsuzsikának a hajápoló kenőcse; valahányszor Jolánka közelébe került, mindig áradt róla a nehéz kenőcsillat.

A diszkrét, finom parfümökhöz szokott városi asszonyka szinte elsírta magát a szagok áramlása közben, – annyira elérékenyült saját sanyarú sorsán. Ó, hová került ő, te jó isten! Miféle barlangba!

Valahányszor elbúsulta magát, mindig édesanyja jutott eszébe. Láta, amint sűrög-forog a házban, tesz-vesz, rendezget, szorgoskodik. Szülei házánál, városon, mindig példás rend és tisztaság uralkodott a szobákban.

Mennyit álmodozott édesanyja az ő jövőjéről!

– Úgy fogtok majd élni, olyan vidáman és gyöngéd szeretetben, mint Pongrácz doktorék. Rendelőt is kap Mátyás, már meg is tárgyaltuk apáddal. Tudod, hogy apád minden áldozatra kész, ha én akarom. – És sokatmondóan mosolyodott el az öregedő asszony, aki élet és halál urának érezte magát a házban. – Nektek igazán nem lesz egyéb gondotok, mint hogy boldogok legyetek. Mert azt is tudni kell ám: boldognak lenni! Mátyásnak nem muszáj agyondolgoznia magát. Minek strapáljon fölöslegesen? Igazi úr lehet, ha zsebében lesz a diplomája. Te pedig úriasszony mellette! Egyedüli gyerekünk vagy, mindent megteszünk érted. Láthatod, Mátyástól sem sajnáljuk a költségeket, hogy tanulhasson, s végre megszerezze a diplomáját. Megvan nálunk minden kényelme, teljes kiszolgálás, csak tanulnia kell, egyéb gondja semmi. De mondd csak, kislányom, boldog vagy te tulajdonképpen?

Jolánka merengve, szája körül halvány, bizonytalan mosollyal nézett el messzire:

– Hát... Én azt nem is tudom. Mátyást nagyon szeretem. Kedves, jó fiú, s ez a fontos...

Az anya arca egy árnyalattal sötétebb lett, s szemöldökei közt függőleges ráncok jelentek meg. Vizsga tekintettel kémlelte a lányát:

– Tehát nem vagy boldog?

Mintha ragadozó madár csapott volna reá: Jolánka megremegett, összerettent, és sietett bizonykodni:

– Azt nem mondtam! Sőt, boldog vagyok! De...

Elnyelt valamit. Maga sem tudta, hogy mit. Nem is lett volna képes sejtéseit szavakba önteni. Valami félelem és szorongás ült a lelke mélyén. Mátyás nem olyan ember, mint Pongrácz doktor. Mátyást egészen más anyagból gyúrta az élet. Hallgatag és töprengő, s olyan merőn, hosszasan néz maga elé, mintha titkokat látna, melyek rejtve vannak a mások szeme előtt.

Jolánka orrcimpája megremegett, forró könnyek lepték el a szemét, s végigszivárogtak hideg arcán.

Fölfedezte a pokrócon a lótest sajátos szagát, mely elkeveredett a párna kenőcsbűzű kipárolgásával. Ki kellett volna hoznia a saját paplanát. Még mindig remegés járta át, ha arra a különös zajra gondolt, amit bent a szobában, a sarokból hallott, mikor egyedül maradt Mátyás távozása után. Nem fázott ő, csak kitalálta, hogy oka legyen ott-hagyni rémlátásait. Mintha valami kúszott volna az ágya felé, egyre tisztábban hallotta a zajt. A szíve veszettül vergődött. Beszüremkedett hozzá apósa dohogása is. Nem, ő ezt nem bírja tovább! Mátyás meg sem csókolta, amikor eltávozott. Sokszor úgy érzi, hogy a férje nem szereti, menekül tőle. Mintha csak hálából vette volna feleségül. Bizonyára úgy volt: korrekt ember, tudta a kötelességét. Mert ha valóban szeretné, akkor városon telepszik meg, s föláldozza a rögeszméjét, azt az egész buta egészségügyi szervezetet, amely egyelőre nincs, s – ahogy ő sejtí – nem is lesz belőle semmi. Ezekkel a falusiakkal nem lehet.

Leginkább az apósától rettegett. Benne látta a falu – számára kietlenül idegen világának – összes rémségeit. Ideges óráiban, különösen éjszakánként még az is megjárta Jolánka eszét, hogy ez a féktelen, vad ember

egyszer nekiront dührohamában, és megöli. Most ismét erre gondolt. Olyan erősen szorította melléhez a fanyar szagú pokrócot, mintha valamiféle varázspajzs volna, mely megvédhetné őt a rossz szándékoktól.

Pedig az öreg nem lamentált már. Elaludt, és hango-
sakat kortyintott a füsttel teli levegőből. Lekókadtt a cse-
repes szélén koncsorgó öregasszony feje is. Álla a mellét érintette, s szabályosan, vontatottan lélegzett.

Még hogy ő egy véres kötényű mészáros leánya! – Arcába szökött a vér, ahogy visszagondolt a csukott ajtón át beszüremkedő szavakra. Megalázottnak érezte magát, sértett önérzete kínozza, egyre a könnyeivel viaskodott. Így beszélhet róla ez a ganészagú, embertől-istentől elru-
gaszkodott vén hóbortos!? Hát élet az, amit ezek élnek? Emberhez méltó? Káromkodás reggeltől estig, sőt még éjszaka is; folytonos torzsalkodás, békétlenség, robbanásig feszült hangulat. Moslékot loccsintani a disznónak, szemet szórni az éhesen gyülekező majorságnak, kódot vetni a lovaknak és itatni. Ezzel telik el a nap. Ezt látja és hallja szüntelenül, megszakítás nélkül. Hordani a fát az erdőről, vásárba járni, folyton résen lenni azért a tűz-hús lejért, amellyel be akarják csapni a másikat. Aztán az esték, a kísértetiesen derengő téli éjszakák a csattogó hideggel s a vajúdo tűzzel a cserepesben. Zárt ajtók, csukott ablakok. Szívni ezt a bűdösséget egész éjszaka, vagy rémekkel álmodni, gyanús neszeket hallani a sarokból, mintha föl-
tartott késsel közeledne valaki a szíve felé...

Ki képzelte volna, hogy így lesz?

Nem érti, mit akar Mátyás ebben az isten háta mögötti faluban. Nem talál magyarázatot rá! Mért nem költözik vele együtt városra? Csak egy oka lehet: nem szereti ő t, hálából vette feleségül...

Szörnyű! Ha nem változik az élete, ő elpusztítja ma-
gát! Inkább a halál!

Addig tépelődött, míg végül is elaludt, halálos kime-
rültségben.

A paplan meg odabent az első házban ezen az éjsza-
kán Péterék takarójául szolgált. A menyecske előbb vona-
kodott a puha, tiszta paplan alá bújni, az ura azonban gyorsan belevetette magát a Jolánka ágyába, s így belül került. Zsuzsikának a külső hely maradt. Hátat fordított

Péternek, kihúzódott az ágy szélére, igyekezett meg se moccani. Furcsán érezte magát az idegen fészekben. Erősen behunyta a szemét, hogy magára erőszakolja az álmot.

Péter a hátába bújt, megölelte, s lábát keresztül fektette a derekán. Hanem a Jolánka ágyneműjének kellemes illata megcsiklandozta az ő orrát is. Nem volt nyugta, s nagy erőfeszítésébe került, hogy csöndesen feküdjék a felesége hátához simulva.

Zsuzsika valamiért megmozdult mellette, s hajkenőcsének erős szaga a férfi arcába csapott. Sötét ellenszenv kerítette hatalmába, alig bírta megállni, hogy befelé ne forduljon, háttal a feleségének. Ölelése meglazult, elengedte a menyecske kemény, gazdag mellét, s lábát óvatosan elvette a derekáról.

Hamarosan háttal fordított neki.

Sokáig feküdt így, gondolkozott, nyitott szemmel képzelődött, s lassanként mélységes, nehéz szomorúság takarta be. Sok minden káprázott a képzeletében. Jelenetek és arcok vonultak összevissza gabalyodva, köztük az apjái is. Sötétnek és félelmetesnek látta. Érezte, hogy mennyire gyűlöli, neki köszönheti, hogy beleragadt ebbe a kilátástalan, alacsony baromsorba. Az apja hagyta őt parasztnak. Bezzeg, Mátyásból urat tudott nevelni. Mert Mátyás volt az elsőszülött. Szabó Pista bá úgy okoskodott, hogy első gyermekét taníttatja, diplomát ad a kezébe, a föld így a másodszülettre marad, az túrja majd holta napjáig, vesződik a szántással, vetéssel, aratással, merengeti a vizet minden reggel és minden alkonyaton az állatoknak. Hát, köszöni szépen! Élet ez így? Hej, született volna ő Mátyás helyében, s vethetné csak le az ő si darócharisnyát! Tudná ő, mit kezdjen az életével! Neki nem kéne tanácsot adni, tudna ő uraskodni! Tisztán megjelent képzeletében Mátyás sovány, komoly arca, kissé erőszakos, barna szemével, sűrű szemöldökével. Olyan idegennek, szinte ellenségnek érezte a bátyját, mintha egy egészen más világból cseppent volna ide, a szenvedélyek tüzében pörkölődő családba. Hát úgy kell bánni egy finom, törékeny természetessel, ahogy Mátyás teszi Jolánkával? Amikor Péter először vette észre az asszonyka szomorkodását, egészen odalett, azt sem tudta, miként járjon a kedvébe, hogyan

próbálja fölvidítani. Ostoba fickó az a Mátyás, hiába tanulta végig az iskolákat, hiába rágta végig magát azokon a vastag könyveken, ő mégis azt mondja, nem erre a világra való!

Az illat alig érezhető felhőként szállt föl az ágyneműből, s meg-meglegyintette Péter orrát... Az az illat...

Be kellett hunynia a szemét, szédült. Keserűen sóhajtott magában, nehezen, fojtottan, mert tudva tudta, hogy ő sohasem szoríthat magához olyan illatos, fehér, finom keblet, mint a Jolánkáé.

Zsuzsika teste egészen elernyedte az imént, amíg az ura a hátába bújt. Most, hogy az ölelés meglazult, érezni kezdte a férfi szorításának hiányát. Mintha mágnes vonzaná, lassan elindult Péter befelé távolodó teste után, kereste a melegét. A férfi viszont igyekezett mind bennebb húzódni, a fal felé, s olyan hőség árasztotta el, hogy legszívesebben ledobta volna magáról a selymes tapintású, könnyű paplant. A menyecske nem hagyta menekülni: megfordult, és hirtelen átölelte. Szomjas száját a férfi nyakához nyomta, mintha harapni akarná, s forrón belehelt az ing gallérja mögé.

Péter borzongva, ingerlékenyen rázta meg magát.

– Eressz el, a nyavalyába! Mit akarsz? – próbált bennebb menekülni. De a fal útját állta. Szorongatta ujjai közt az illatos párna csücskét, tüzes homlokát a falhoz nyomta, melynek hidegsége olyan jólesett most neki.

Zsuzsika kuncogott, csókolta, falta és nyomult utána felhevült testével. Forró combját a férfi hasához nyomta, lábával átfonta és szorította. No, csak ez kellett! Péter türelmét veszítve bőszült fel, s olyan erővel taszította el magától a menyecskét, hogy megnyekkent a lökés fájdalomától.

– Eredj kinnebb, az istenedet! Nem érted a szót, hogy nyughass, te szégyentelen kanca!

Zsuzsika csalódottan megfordult, s újra kihúzódott egészen az ágy szélére. Fejét elrejtette a párna alatt, türtöztette magát, de végül is a szívét harapdáló keserűség erősebbnek bizonyult, s megeredtek a könnyei. Rejteni próbálta, nehogy észrevegye az ura. De Péter már felfigyelt. S ahelyett, hogy engesztelni kezdte volna a megbántott asszonyt, durva, éktelen káromkodásra fakadt.

Akár az apja! Volt kitől tanulnia. Az ő vére, az ő természete. Nagyszál, keménykötésű férfi, lábszárán a harisnya mindig olyan feszes, mintha ki akarna repedni. S akárcsak az öreg Szabó István, ő sem szenvedhette a sírást. Ki tudta üldözni az asszonyt a világból, ha keseregni látta.

Ki tudja, mi lelte. Káromkodott egy sort, s hamarosan kiugrott az ágyból, mit sem törődve már a fejét körülengő illatokkal, harisnyát, csizmát meg ujjast rángatott magára, közben szüntelen okádva a dühös mondatokat.

Hajnal felé járt az idő. Még nem virradt ugyan, de a szélfúvásban remegő csillagok annyira megduzzadtak, hogy már nem lehetett messzi a reggel.

Döngő, kemény, lomha léptekkel kiment szétnézni az istállóban.